

Центар за самостални живот ОСИ Србије

Шта знате
о буџету?

Буџет ?
Ох, неееее!!!

Подсетник за организације цивилног друштва
У Србији

Центар за самостални живот ОСИ Србије

ШТА ЗНАТЕ О БУЏЕТУ?

Подсетник за организације цивилног друштва
У Србији

Београд, 2012.

Уводна напомена

Овај Подсетник је израђен у оквиру пројекта „Грађанско друштво за одговорну Владу и смањење сиромаштва у Србији“, који спроводи Центар за самостални живот ОСИ Србије у коалицији са још 6 организација цивилног друштва (ОЦД), а које представљају најрањивије групе грађана у Србији.

Током реализације пројекта обављено је истраживање које је показало да велики број организација цивилног друштва, а посебно организације особа са инвалидитетом (ООСИ), нису довољно упознате са активностима које прате буџетски процес.

Овај Подсетник има за циљ да пружи основне појмове и приближи буџетски процес организацијама цивилног друштва и организацијама ОСИ и подстакне их да узму активно учешће у креирању буџета на локалном нивоу, јер оне најбоље познају прилике у својој средини и потребе својих чланова, као и начине задовољења тих потреба које треба да допринесу побољшању њиховог положаја у друштву.

Издавач:

Центар за самостални живот ОСИ Србије

11040 Београд, Миленка Веснића 3

Тел/факс: +381 11 367 53 17

e-mail: office@cilsrbija.org

www.cilsrbija.org

Зашто се бавити државним буџетом?

Грађани који живе у једној држави очекују да она испуни одређене улоге које се односе на заштиту грађана и задовољавање њихових потреба.

С друге стране, држави су потребна средства да испуни своју улогу и очекивања грађана.

Поједностављено, држава убира средства од грађана и распоређује их. У томе је њена моћ. Ту лежи и њена велика одговорност према грађанима.

То је основни разлог зашто грађане треба да интересује како се та средства распоређују или како држава води јавне финансије.

Шта је буџет?

Најкраће речено **буџет** је план прихода и расхода за неко временско раздобље. Буџет је финансијски план како ће се у држави у одређеном временском периоду трошити новац.

Свакодневни пример је наш породични буџет. Чланови сваке породице имају различите потребе и жеље (храна, режије, одећа, летовање). За остварење тих потреба и жеља потребан нам је новац кога ретко када имамо довољно, па је потребе и жеље неопходно усклађивати са финансијским могућностима. Стога је и појединцима и породици, као и држави, важно да саставља планове прихода и расхода за неко временско раздобље, што у суштини представља буџет.

Реч буџет потиче од француске речи **bougette** која је означавала кожну торбицу у којој су француски трговци у средњем веку држали новац. У Енглеској је реч **budget** означавала кожну торбу у којој је министар финансија у парламент доносио предлог прихода и расхода државе за неко временско раздобље. Реч се тако и до данас задржала у многим језицима и користи се у енглеском, француском, немачком, италијанском и слично.

Државни буџет доноси парламент, а година за коју се доноси буџет назива се фискалном годином. Буџетом се одређује колико ће средстава и на које активности бити потрошено тј. које ће јавне потребе и у којој мери бити задовољене. Буџет се доноси на основу Финансијског плана, који садржи и детаљније описе планираних прихода и расхода.

Осим националног буџета, своје буџете доносе и покрајине и локалне самоуправе. Буџет локалне заједнице (града, општине) је акт којим се планирају приходи и расходи локалне заједнице, а доноси га представничко тело те заједнице (Скупштина града или општине), заједно са финансијским планом за наредну годину.

Буџет локалне самоуправе, представља први корак у контроли трошења буџетских средстава, јер је најближи организацијама цивилног друштва и грађанима/кама, који на том нивоу могу најлакше да утичу на то како се средства троше.

Буџет је најтачнији исказ приоритета државне управе и локалних самоуправа. То је један од најважнијих, ако не и најбитнији инструмент у креирању политика и доношењу одлука.

Које су функције државног буџета?

Државни буџет *приказује најважније циљеве државе.*

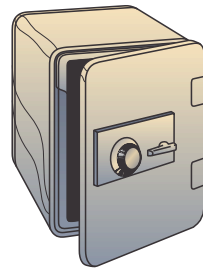
Анализом прихода и расхода можемо, на пример, утврдити планира ли држава да **снижавањем пореза подстакне** предузетништво и привредни раст или да повећањем пореза финансира повећане расходе; јесу ли јој важнији издаци за социјалне накнаде, изградњу аутопутева или за плате државних службеника.

Новца у буџету никада нема довољно и коначни износи предстаљају исход сучељавања различитих интереса. **Зато су интереси оних који су гласнији боље финансирани.**

Државни буџет служи и као *инструмент економске политике* којим се утиче на економско стање земље, односно на привредни раст, запосленост, расподелу дохотка, потрошњу, штедњу, инфлацију.

Процес доношења, контроле буџета, извештавања и корисници буџета, дефинисани су законом.

Ко су корисници државног буџета?

Корисници државног буџета су институције које је основала држава, а које се већим делом финансирају из државног буџета.

Корисници буџета могу бити директни и индиректни.

Директни корисници буџета су органи и организације државе (Народна Скупштина, Влада, министарства, локалне заједнице и поједине дирекције, управе и сл.)

Индиректни корисници буџета су правосудни органи, институције система (медицинске, просветне, социјалне установе), јавна предузећа и слично.

Директни корисници буџета могу, из средстава које добију, финансирати друге организације (укључујући и организације цивилног друштва) за одређене намене, а преко конкурса или тендера.

Ко су корисници локалних буџета?

Грађани и грађанке такође могу користити средства из државног и локалног буџета кроз разне мере и субвенције. Невладине организације су корисници буџета кроз чувену линију 481 и друге буџетске линије намењене одређеним програмима и-или услугама.

Корисници локалних буџета су институције које је основала јединица локалне самоуправе, које се већим делом финансирају из локалног буџета. Како на нивоу државе, тако и на локалном нивоу, постоје директни и индиректни корисници буџета.

Директни корисници буџета су органи локалне самоуправе (председник/ца, градоначелник/ца, Скупштина општине /Града и општинске/градске управе.)

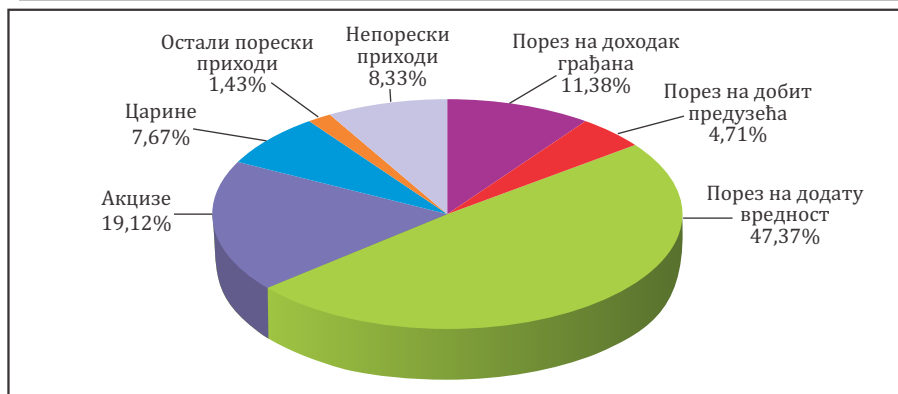
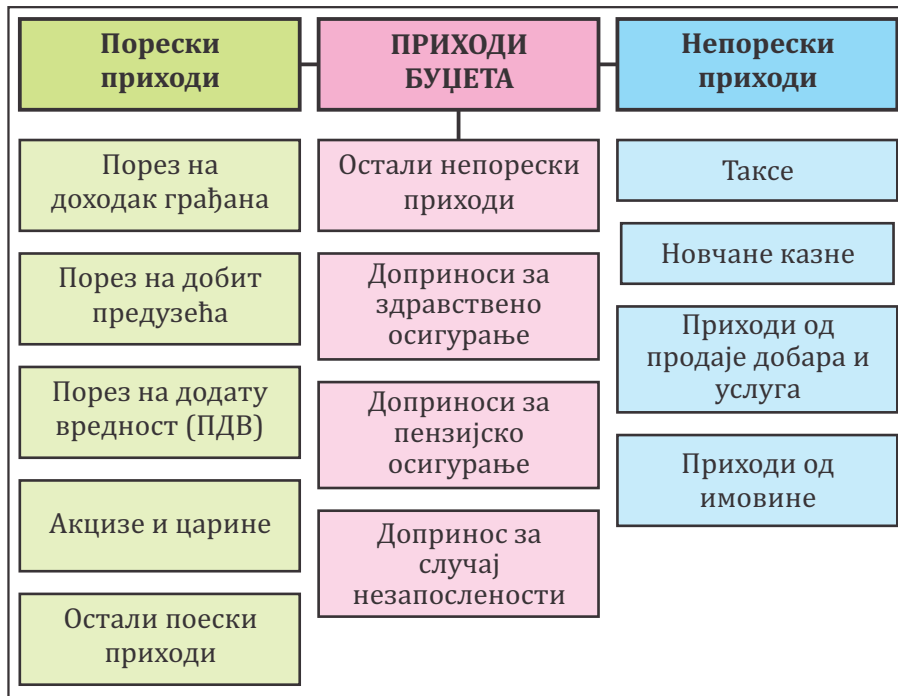
Индиректни корисници буџета су јавна предузећа и институције које је својом Одлуком основала општина/град (школе, дечји вртићи, центри за социјални рад, јавна предузећа, дирекције, јавна комунална предузећа и сл.).

Није ретко ни да се рад и трошкови институција у локалу суфинансирају из државног и локалног буџета. На пример, такав је случај у школама где општина финансира материјалне трошкове, трошкове одржавања и превоз деце. У вртићима, плате запослених финансира општина, али текуће одржавање и материјалне трошкове плаћа централни буџет. Код центара за социјални рад, општина финансира само једнократну помоћ и услуге из проширене социјалне заштите које не финансира држава.

Из којих све извора држава прикупља новац?

Да би могла да финансира јавне потребе држава мора да има **јавне приходе** који се обезбеђују из различитих извора. Држава остварује приходе пословања и приходе од продаје нефинансијске имовине. Приходи пословања чине преко 99% укупних прихода државног буџета и чине их:

Приходи буџета Србије по врстама прихода за 2009. годину

За које јавне потребе се троши буџет?

Држава прикупљен новац троши за јавне потребе, односно потребе које држава треба да обезбеди за све грађане, а које појединац грађанин не може сам да задовољи. Зато је за задовољавање тих потреба неопходно постојање јавних институција, са одговарајућим органима и организацијом. Главне групе таквих трошкова су дате на графикаону.

Да ли сте знали да ...

Приходи у буџету Србије за 2009. год су били 626.700.016.852,00, а највећи део прихода 296.861.538.540,00 (47,37%) био је од пореза на додатну вредност – ПДВ. Од тог износа, на пример, нешто мање од 10% утрошено је за војску, 12,29% за социјалну заштиту, за науку 1,15%, а за културу 0,8%.

Која су начела доброг буџетирања?

Партиципативност

Добар систем буџетирања подразумева учешће грађана у овом процесу, како би се препознале и задовољиле основне потребе већине грађана. Веће укључење јавности у буџетске процесе повећава притисак на јавне даваоце услуга како би боље реализовали потребе заједница и како би се подигао укупан ниво услуга, док се истовремено подиже свест грађана о њиховим правима и начинима њиховог остварења.

- Не вреди да у процесу учествују они који не разумеју систем буџетирања.
- Није посебно ефикасно ни када се у процес укључујемо једнократно.
- Дакле, право учествовања добија се када се добро информисани учесници посвећено баве анализом и сугестијама током више година.

Транспарентност

Отворен процес планирања буџета пружа грађанима могућност да истакну и заштите сопствене интересе и да имају више утицаја и контроле над одлукама које се доносе.

Ово значи да су јавности доступна и сва документа која су послужила предлагачима да предложи политике и решења која се финансирају из буџета, као и подаци за претходне године, чињенице у вези са дуговањем и отплатом кредита и сви елементи који су потребни за аргументован предлог.

Одговорност

Важно начело доброг буџетирања представља контрола потрошње, тако да она остане у оквиру предвиђених ограничења, наменске расподеле ресурса у подручјима која највише доприносе остварењу циљева Владе и њиховог делотворног коришћења за остварење стратешких приоритета. Контрола може да буде интерна, када сама институција врши ову функцију, или екстерна, када то раде друге, независне институције или организације цивилног друштва.

Буџет Владе треба да буде:

- ▶ **Стимулативан:** да стимулише економски раст, отварање радних места и улагања у развојне програме који ће обезбедити одрживи развој
- ▶ **Развојни:** стратешки да циља секторе, групе становништва и питања, тако да се максимално повећају развојни приноси потрошње
- ▶ **Равноправни:** да утиче на свест о неравноправности у друштву (на пример неравноправност полова). Одлука о буџету не би требало да одражава и даље продубљује ту неравноправност, већ да доприноси укидању неравноправности кроз циљану прерасподелу
- ▶ **Стабилизујући:** да унапређује стабилност привреде као целине. То може захтевати прилагођавање Владине потрошње и прихода да би се извршиле промене у акцијама и плановима других економских актера.

Зашто грађани и цивилно друштво треба да се укључе?

Грађани бирају своје представнике који у њихово име одлучују о свим важним питањима у држави и локалној заједници, па и о њиховим буџетима. Начин прикупљања и трошења новца из буџета не тиче се само наших представника у Влади, Парламенту, Министарству финансија и осталим министарствима, градским и општинским органима власти.

Буџет је превише важан да би био препуштен само интересима оних који се највише виде и најгласније чују.

Шта свака организација цивилног друштва може да учини?

Свака организација цивилног друштва, настала је са циљем да заштити и унапреди одређене вредности или интересе неке друштвене групе. Обично се ради о вредностима које представљају јавно добро, али нису још општеприхваћене или нису у довољној мери заштићене. Групе које окупљају, афирмишу или штите ове организације, често спадају у рањиве и маргинализоване групе које имају сужен приступ услугама или те услуге нису у стању да одговоре на њихове стварне потребе.

Организације цивилног друштва могу да предложе измене постојећих политика, нове политике и да се заложу за нове услуге које боље и потпуније одговарају на стварне потребе заједница или група. Оне могу и да пружају такве услуге, али је нужно да се изборе за њихово место у буџету.

Децентрализација социјалних услуга која је финансирање и пружање услуга претежно преусмерила на јединице локалне самоуправе Законом о социјалној заштити, наметнула је још већу потребу да се организације цивилног друштва активно укључе у конципирање, пружање и праћење ових услуга. Како се често ради о сасвим новим услугама, за које не постоји “инерција јавног финансирања”, потребно је да организације цивилног друштва помогну јединицима локалне самоуправе да пронађу простор у својим буџетима за ове услуге које доприносе бољем квалитету живота људи у заједницама.

Шта могу да учине организације особа са инвалидитетом?

У обиљу услуга које се финансирају на локалу, организације особа са инвалидитетом би, у складу са принципима самосталног живота, могле да се заинтересују за обим и садржај услуга подршке за особе са инвалидитетом и њихово место у буџету локалне самоуправе. Након што утврде постојеће стање и препознају јаз између оних услуга које се нуде и оних које различите групе особа са инвалидитетом траже, организације ОСИ могу да заговарају за оне услуге које тај јаз попуњавају, дакле за услуге које заиста одговарају на потребе, односно које то раде потпуније, ефикасније или повољније.

Да би успеле у својим активностима јавног заступања, ове организације морају да науче да користе кључни инструмент локалне политике: буџет локалне самоуправе.

Није, нажалост, довољно препознати неку потребу, већ је неопходно препознати и могући извор финансијских средстава. Ако се разуме буџетски процес, прати буџетски календар и дају конкретни и аргументовани предлози доносиоцима одлука, онда су шансе да се урадимо нешто добро и корисно за чланове организација ОСИ многоструко веће.

СВЕ СЕ МОЖЕ КАД СЕ ХОЋЕ

Искуство Центра за самостални живот ОСИ Смедерево

КРЕИРАЊЕ ПОЛИТИКА У ОБЛАСТИ ИНВАЛИДНОСТИ НА ЛОКАЛУ

Да би остварили мисију Центра за самостални живот ОСИ Смедерево чланови су схватили да је неопходно да се активно укључе у креирање политике. Формирали су коалицију ООСИ како би утицали на опредељивање буџетских средстава за утврђене потребе ОСИ, како би побољшали квалитет живота ОСИ у свом граду. Коалиција је, као јединствени глас, иницирала преговоре са представницима локалне власти, који су затим формирали радну групу за израду Локалног плана акције у области инвалидности (ЛПАИ) града Смедерева. У радну групу су били укључени и представници Коалиције ООСИ, која је израдила и предлог ЛПАИ и доставила га радној групи на разматрање.

Било је потребно две године рада и активно јавно заговарање да би се усвојио ЛПАИ и да би се за имплементацију плана определила и средства у буџету града.

Данас се, на основу овог документа, из буџета града финансирају сервиси подршке ОСИ који су прилагођени потребама које је утврдила Коалиција: Сервис персоналних асистената, помоћ у кући за ОСИ, Дневни боравак, Преводилачки сервис за знаковни језик и организовани превоз ОСИ; у области рехабилитације мобилни тим физиотерапеута и климатско рекреативни опоравак за ОСИ; у области образовања, сервис педагошких асистената. Најзад, опредељена су и средства за спортске и програмске активности 11 ООСИ. Тако изгледа партнерски план који одговара на стварне потребе у локалној заједници за одређену мањинску групу. Наравно, тражња и даље премашује понуду и партнери ће настојати да обухват услугама прошире. На пример, Сервис персоналних асистената омогућен је за мали број корисника, док су потребе на терену многоструко веће.

Пре организованог заговарања Коалиције и усвојеног ЛПАИ постојало је само финансирање програмских активности за понеку од ООСИ, уз делимичну услугу Дневног боравка. Сада су услуге организоване, и омогућене много значајнијим износом буџетских средстава што директно доприноси побољшању положаја ОСИ. Да није било грађанског учешћа, не би било ни финансирање нових услуга које у Смедереву постоје.

Шта је буџетски календар?

Буџетски календар одређује динамику одвијања буџетског процеса, односно датуме до када треба да буде завршена одређена фаза у процесу креирања буџета Републике Србије. Буџетски календар локалних заједница усаглашен је са буџетским календаром Републике Србије.

За грађане и организације цивилног друштва који желе да утичу на то како се и где троше средства државе и на креирање републичког буџета и буџета локалних заједница, важно је да познају „**буџетски календар**“, како би своје активности заговарања усагласиле са периодима када се најлакше може утицати на буџетски процес. Време када треба интензивирати активности заговарања у локалној заједници је када почну припреме за израду финансијског плана и буџета и наравно када се припремају предлози одлуке о буџету. Неки од важних датума у буџетском календару означени су звездicom ★

ДАТУМ	РЕПУБЛИКА	ЛОКАЛНА САМОУПРАВА
15. ФЕБРУАР	Министар финансија упућује позив за предлагање приоритетних области финансирања	
15. МАРТ	Директни корисници буџета достављају Министарству финансија предлоге за буџетску и наредне две фискалне године	
30. АПРИЛ	Министар финансија припрема извештај са пројекцијама за буџетску и наредне две фискалне године	
1. ЈУЛ	Министар финансија, након добијеног мишљења Фискалног савета, доставља Влади предлог извештаја о фискалној стратегији на усвајање	
15. ЈУЛ	Влада усваја извештај о фискалној стратегији и доставља га Народној скупштини на разматрање	
1. АВГУСТ	Министар финансија доставља Министарствима упутство за припрему нацрта Буџета Републике, а локалној власти и организацијама за обавезно социјално осигурање извештај о фискалној стратегији	
★ 15. АВГУСТ		Локални орган управе надлежан за финансије издаје упутство за припрему нацрта буџета локалне власти
31. АВГУСТ	Народна скупштина доставља Влади коментаре и препоруке у вези са извештајем о фискалној стратегији	
15. СЕПТЕМБАР	Директни корисници буџета достављају предлог средњорочног и финансијског плана Министарству финансија	

ДАТУМ	РЕПУБЛИКА	ЛОКАЛНА САМОУПРАВА
★ 15. СЕПТЕМБАР		Директни корисници локалног буџета достављају предлог финансијског плана локалном органу управе за следећу буџетску и наредне две фискалне године
1. ОКТОБАР	Влада усваја ревидирани извештај о фискалној стратегији	
5. ОКТОБАР	Влада доставља Народној скупштини ревидирани извештај о фискалној стратегији	
15. ОКТОБАР	Министар финансија доставља Влади нацрт Закона о буџету	
★ 15. ОКТОБАР		Орган управе надлежан за финансије доставља нацрт одлуке о буџету извршном органу локалне власти
1. НОВЕМБАР	Влада усваја Предлог Закона о буџету и доставља га Народној скупштини	
★ 1. НОВЕМБАР		Извршни орган локалне власти доставља предлог одлуке о буџету скупштини града/општине
15. ДЕЦЕМБАР	Народна скупштина доноси Закон о буџету Републике Србије за наредну годину	
20. ДЕЦЕМБАР		Скупштина града/општине доноси одлуку о буџету локалне самоуправе
25. ДЕЦЕМБАР		Орган управе надлежан за финансије доставља министру одлуку о буџету локалне власти

Када грађани контролишу
државни буџет,
држава боље ради свој посао

„Покажите ми буџет па ћу вам рећи
каква је политичка, економска и
друштвена структура те државе.“

Мингети

Центар за самостални живот ОСИ Србије

www.cilsrbija.org

INSTITUTE FOR
Sustainable
Communities

ROYAL MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS

Подсетник је израђен у оквиру пројекта
„Грађанско друштво за одговорну Владу
и смањење сиромаштва у Србији“